

ÇOCUK HAKLARI BÜLTENİ #9

TİP ÇOCUK HAKLARI KOMİSYONU

İÇİNDEKİLER

Giriş	3
Genel Başkanımız Erkan Baş'ın TBMM Genel Kurulu'nda 28 Mayıs Tarihli Konuşması	4
Komisyon Faaliyetleri - Açıklamaları	5
Konya'da Yaşanan Akran Zorbalığına İlişkin Açıklama	7
Koruma Altındaki Görünmez Çocuklar haberine İlişkin Açıklama	7
Mayıs-Haziran Aylarında Yazılı Medyada Yer Alan Çocuk Haberleri	11
Türkiye'de Çocuk ve Ergenlerde Madde Bağımlılığı Önleme - Tedavi ve Politikalar	14
Mesem: Bir Fırsat Mı, Çocuk İşçiliğine Resmiyet Mi?	19
Şiddet Döngüsü	21
Sokak ve Çalışan Çocuklar: Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliğine İlişkin Perspektifler	23

Türkiye İşçi Partisi parti programında her düzeyde nitelikli, parasız, anadilde, laik ve bilimsel eğitim hakkını savunduğunu beyan etmektedir. 23 yıllık iktidarın, eğitimde çocuklara karşı hak ihlalini adeta kalıcı hale getirmeye çalıştığı tabloyu görüyoruz. Eğitimin niteliğini belirleyen temel ilkeler olan bilimsellik, laiklik ve kamusalılık giderek zayıflarken, eğitim sistemi çocukların ihtiyaçlarından çok, siyasi hesapların, ekonomik politikaların ve sınav odaklı rekabetin şekillendirdiği bir alana dönüştü.

Her yeni bakanla birlikte değişen sistem, aslında hiçbir köklü sorunla yüzleşmeyen, günü kurtarmaya odaklı düzenlemelerle yoluna devam ediyor. Yirmibirinci yüzyılda eğitim, çocukların özgürce düşünebildiği, ilgi ve yeteneklerini keşfedebildiği bir süreç olmalı. Ancak ezbere dayalı, test odaklı bir yarışa dönüştürülen eğitim sistemi çocukların, kendi gelişimlerine ve hayallerine göre değil, sistemin beklentilerine göre yaşamalarını dayatıyor. Adil olmayan bir yaklaşımla bilgi ölçmek için tasarlanan sınavlar çocukların tüm hayatını belirleyen kırılma anlarına dönüşmüş durumda.

Ekonomik krizle derinleşen yoksulluk çocukların yaz tatilinde oyun oynama, doğada zaman geçirme, dinlenme, arkadaşlarıyla sosyalleşme, hayal kurma hakları açısından eşitsizlikleri derinleştiriyor. Çocuklar dinlenebilmeli, oyun oynayabilmeli, sorgulayabilmeli, eleştirebilmeli, düşüncelerini özgürce söyleyebilmeli. Eğitimin yeniden kamusal, eşitlikçi ve çocuk odaklı bir yapıya kavuşması; yalnızca sınavların değil, çocukların ihtiyaçlarının merkeze alındığı bir düzenin kurulması ile mümkün.

Tüm çocukların dinlenme, oyun oynama ve yaz aylarını özgürce değerlendirme hakkını savunuyoruz. Ekonomik eşitsizliklerin çocukların tatil hakkını ellerinden almasına karşı, çocukların çalışmak zorunda kalmadığı, ev işlerinin yüklenmediği, sınav stresiyle değil oyunla, doğayla, keşifle, paylaşım ile dolu tatiller geçirebildiği bir düzeni hedefliyoruz. Tüm çocukların eşit ve adil koşullarda büyüebilmesi için bu hakların güvence altına alındığı politikaları hayata geçirmek önceliğimizdir.

Çocuk Hakları Komisyonu

Genel Başkanımız Erkan Baş'ın TBMM Genel Kurulu'nda 28 Mayıs Tarihli Konuşmasından:

Bir örnek vermek istiyorum arkadaşlar. Tayyip Erdoğan'a sesleniyorum. 2025-2026 için özel okullar fiyatlarını açıklıyorlar. 1.5 milyon, 2 milyona varan ücretler var. Sadece okul parası. Bunun yanında yemeyi, servisi eklemiyorum. Ortalama bir özel okulda bir asgari ücretlinin çocuğunu bir yıl okutabilmesi için beş yıl çalışması gerekiyor.

Bakın beş yıl aldığı maaşla dokunmayacaksın, su bile içmeyeceksin. Çocuğunu bir yıl okutabiliyorsun. Dört yıl okuttuğunu düşün 20 yıl yapıyor. Bir de Tayyip Erdoğan çıkmış, üç çocuk yapın diyor. Düşünsenize üç tane çocuğunuzu, eğitimi getirdikleri bu rezil durum nedeniyle, özel okula göndermeye kalksanız 60 yıl çalışacaksınız ki çocuklarınız sadece liseyi okuyabilsin diye. Bakın biz özel okullara, özel hastanelere karşıyız. İnsanların temel, zorunlu ihtiyaçları birilerinin para kazanma aracı haline getirilemez. Hak mıdır, adalet midir?

Parası olanın çocuğu gidecek güzel okullarda okuyacak, en iyi öğretmenlerden en güzel dersleri alacak. Öbür tarafta asgari ücretli çocuğunu, sadece eğitim alabilmesi için ömrünü vermesi gerekiyor. Bak Tayyip Erdoğan! Bırak üç çocuk masallarını. Millet üç öğün yemek yiyemiyor.

Komisyon Açıklamaları - Faaliyetleri:

Yargı ve kolluk güçlerinin iktidarın kontrolünde hukuksuz kararlarla ülkeyi kaosa, şiddete sürüklediği Mart ve Nisan aylarında partimizin eylemlerin en temel bileşenlerinden biri olduğunu, çoğunlukla mücadelenin öncüsü rolünü başarıyla yerine getirdiğini söylemek çok taraflı bir yorum sayılmaz. TİP direnme gücünü ve organize olma becerisini her fırsatta kullanarak mitinglerde, yürüyüşlerde, parklarda, pazarlarda, boykot kafelerde büyük bir sorumluluk duygusuyla demokrasi mücadelesine ses olmuştur. Bu süreçte Çocuk Hakları Komisyonu olarak toplumun en önemli grubunu oluşturan çocuklara karşı sorumluluklarımızın bilincinde, partimizin temel ilkelerine uygun olacak şekilde çocuk hakları temelinde bir yaklaşım sergileyebilmek için çeşitli bilgilendirme metinlerini tüm üyelerimizle paylaştık.

**12 HAZİRAN
DÜNYA ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE
MÜCADELE GÜNÜ**

TİP ÇOCUK HAKLARI KOMİSYONU

12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü, bize bir kez daha çocukların yaşam hakkının, eğitim hakkının, güvenliğinin ve refahının sermaye düzeni tarafından sistematik biçimde tehdit edildiğini hatırlatıyor.

Bugün Türkiye’de yüz binlerce çocuk, yoksulluk ve kamusal güvenceden yoksunluk nedeniyle ve ne yazık ki kimi zaman ailelerin çaresizliği, kimi zaman ise çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmamalarına bağlı olarak onaylarıyla, çalışmak zorunda bırakılıyor. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2024 verilerine göre, çalıştırılan çocuk sayısı 869 bine ulaşmıştır. Oysa hem Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere hem de iç hukuka göre çocuk işçiliği açıkça yasaktır. Buna rağmen Saray Rejimi’nin çocukları korumak yerine sermayenin ucuz işgücü ihtiyacını karşılayan politikalar üretmesi, çocuklara karşı işlenen bu suça açıkça ortak olduğunu göstermektedir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSİG) Meclisi’nin Şubat 2024’te yayımladığı Çocuk İşçi Raporu’na göre, 2013 ile 2024 yılları arasında en az 742 çocuk iş cinayetlerinde katledilmiştir. Bu veri buzdağının sadece görünen yüzüdür.

Çocukların en fazla sömürüldüğü alanlardan biri, Milli Eğitim Bakanlığı eliyle yürütülen ve 2016’da kurulan Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) sistemidir. 2023 yılında en az 53, 2024’te ise en az 71 çocuğun, MESEM kapsamında çalışırken güvencesiz çalışma koşulları nedeniyle katledildiği bilinmektedir. Denetimsiz, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerine uygun olmayan iş ortamları, “eğitim” adı altında devlet tarafından meşrulaştırılmaktadır.

TİP ÇOCUK HAKLARI KOMİSYONU

MESEM’ler pedagojik ilkelere uzak, çocukların yalnızca ucuz emek olarak görüldüğü bir sermaye teşvik programıdır. Bugün bazı küçük işletmeler yalnızca devletten teşvik alabilmek için paravan MESEM’ler kurmakta, Milli Eğitim Bakanlığı ise bu sisteme göz yummaktadır. Böylece kamu bütçesi, çocukların emeği üzerinden sermayedarlara aktarılmakta; çocuk işçiliği iktidar eliyle finanse edilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre, dünya genelinde 160 milyondan fazla çocuk işçi bulunmaktadır. Her 10 çocukta 1’i, yaşına uygun olmayan ve çoğunlukla tehlikeli koşullarda çalıştırılmaktadır. Türkiye ise bu karanlık tablonun bir parçası olmaktan çıkmak yerine, çocuk işçiliği konusunda alarm veren ülkeler arasında yer almaktadır.

Biz Türkiye İşçi Partisi Çocuk Hakları Komisyonu olarak, çocuk işçiliğini tüm biçimleriyle reddediyor, çocukların bilimsel, laik ve parasız eğitim hakkını savunuyoruz. Devletin asli görevi çocukları sömürüden korumak; onları yaşama, gelişme ve öğrenme hakkıyla buluşturmaktır. Her çocuk güvende, özgür ve mutlu bir hayatı hak eder. MESEM’ler derhal yeniden yapılandırılmalı; çocukların ucuz işgücü olarak kullanılmasına son verilmelidir.

Çocuklarımızın geleceği kar hırsına kurban edilemez!

Tüm çocukların eşit, özgür ve mutlu bir geleceğe sahip olması için mücadele edeceğiz!

TİP ÇOCUK HAKLARI KOMİSYONU

Konya’da Yaşanan Akran Zorbalığına İlişkin Açıklama:

Konya’da ilkokul öğrencisi olan Yusuf 28 Mayıs günü okulda çıkan tartışmada akranları tarafından şiddete uğradı. Boğazı sıkılan Yusuf uzun süre nefes alamadığı için iç organlarında oluşan hasar nedeniyle 10 gündür yoğun bakımda yaşam mücadelesi veriyor.

Yusuf’un yakınları, ailenin büyük oğulları Mustafa’nın da yine okul içinde akranlarıyla girdiği kavga sonucu yaşamını yitirdiğini, benzer hadiselerin okulda daha önce de defalarca yaşanmasına karşın idareciler tarafından tedbir alınmadığını belirtiyor.

Sadece 14 ay içerisinde aynı aileden iki çocuğun yaşamlarına kasteden akran şiddetine maruz kalmasını “kader” olarak tanımlamayı reddediyoruz. Başta okul idaresi ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü olmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığını sorumluluk almaya davet ediyoruz! Zira Bakanlık, ilan ettiği “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ile çocukların karma, laik, parasız ve bilimsel eğitim alma hakkını adım adım tırpanlarken; okullarda yaşanan yetersiz beslenme, hijyen ve akran zorbalığı gibi gerçek sorunları sürekli görmezden gelmektedir.

Türkiye İşçi Partisi olarak, çocuklarımız arasında tırmanan şiddet kültürünü kaygıyla takip ediyoruz. Televizyon, internet ve oyunlar aracılığıyla şiddetin sıkça ve çoğu zaman cezasız şekilde gösterilmesi, medyada yer alan agresif ve zorba karakterlerin, hatta tecavüz, cinayet gibi ağır suçlar işlemiş kişilerin cezalandırılmak yerine ödüllendirilmesine tanık olmak çocukların şiddeti etkili bir sorun çözme yöntemi olarak görmelerine neden olmaktadır. Sisteminde şiddetle başa çıkmayı, empatiyi ve problem çözme yöntemini öğretmenin programların eksikliği ile adalet sisteminin mağdurları koruyamaması zorbalığın sürmesine ve faillerin cesaretlenmesine neden oluyor. AKP iktidarının yoksulluk, dışlanma ve umutsuzluk gibi yapısal sorunlara çözüm üretmeyen, şiddeti onaylayarak şiddet kültürünü yeniden üreten politikaları görüyor ve bunlara karşı sesimizi yükseltiyoruz! Yusuf’u bu hale getiren ihmallerin arkasını bırakmayacağımıza söz veriyoruz. Başta Mustafa ve Yusuf olmak üzere, bu düzenin kurbanı olan tüm çocukların hesabını soracağız!

“Koruma Altındaki Görünmez Çocuklar” Haberine İlişkin Açıklama: Yurtta Kalan Çocuklar Neden İntihar Etmek İster?

16 Haziran 2025 tarihinde kamuoyuna yansıyan İsmail Arı’nın haberi, devletin koruması altındaki çocukların içinde bulunduğu vahim tabloyu bir kez daha gözler önüne sermiştir. İstanbul’da, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı bir kuruluştaki kalan lise çağındaki beş çocuk, çamaşır suyu içerek intihar etmeye teşebbüs etmiştir. Çocukların bu eylemi “hastaneden kaçmak için yaptık” şeklinde açıklaması, kamu kurumlarının çocukları korumak bir yana, onları kaçmak istedikleri bir ortama mahkûm ettiğini ortaya koymaktadır.

Bu olay münferit değil, sistematik bir çürümenin ve ihmalin sonucudur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın görevleri açık ve nettir: Çocukların öncelikle aile ortamında büyümesini sağlamak, ailesi yanında yaşamı mümkün olmayan çocuklara bilimsel temellere dayanan, şefkatli ve güvenli bakım sunmak, sosyal desteklerle aileleri güçlendirmek ve hizmet için gerekli personeli liyakat esasına göre seçmekle yükümlüdür.

Ancak son yıllarda sosyal hizmet kurumlarında liyakat yerine cemaat ve tarikat ilişkilerinin öncelik kazandığı, kadroların ehliyetli uzmanlar yerine ideolojik sadakat esas alınarak doldurulduğu bilinmektedir. Bilimsel yaklaşımlar, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet uzmanlığı bir kenara itilmiş; korunmaya muhtaç çocuklar, güvenli bir gelecek yerine baskı, ihmal ve istismarın gölgesinde yaşamaya mahkûm edilmiştir.

6 Şubat depremlerinin ardından yaşananlar da benzer bir çarpıklığı gözler önüne sermiştir. Depremzede çocukların kaybolduğu, bazı çocukların cemaat yurtlarına gönderildiği, bazılarına ise hâlâ ulaşamadığı kamuoyunun bilgisi dahilindedir. Afet gibi kriz durumlarında dahi çocuklar, laik, şeffaf ve kamu denetimine açık sosyal hizmetler yerine, denetimsiz dini yapıların insafına terk edilmiştir.

Bugün yurttta kalan çocuklar neden intihar etmek ister? Bu sorunun yanıtı, onları korumakla görevli kurumların ihmalinde, bilim yerine inancı, liyakat yerine sadakati önceleyen kadrolarda ve çocuklara hizmet değil ideoloji dayatmayı görev edinen yapılardadır.

Bizler, çocukların yaşam hakkının, gelişim hakkının ve güvenli bir çevrede büyüme hakkının korunması için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nı ve ilgili tüm kamu kurumlarını göreve çağırıyoruz:

- Cemaat ve tarikat bağlantılı yapılanmaların kamu kurumlarından tamamen arındırılması,
- Sosyal hizmetlerde liyakat ve bilimsel yaklaşımların esas alınması,
- Tüm çocukların denetimli, nitelikli, şeffaf hizmetlerden faydalanması sağlanmalıdır.

Çocukları görmezden gelen değil, gerçekten koruyan bir sosyal devlet için mücadelemizi sürdüreceğiz.

Etkinlik:

Türkiye İşçi Partisi Ataşehir İlçe Örgütü çocukların emeklerinin karşılığını kutlamak, onları motive etmek ve yaz tatiline keyifli bir başlangıç yapmalarını sağlamak amacıyla Kayışdağı 80. Yıl Parkı'nda çeşitli yaş gruplarından çocuklarla birlikte bir karne etkinliği düzenledi.

Etkinlikte çocuklara yönelik oyunlar, atölyeler gibi çeşitli aktiviteler düzenlenerek, küçük ikramlar yer aldı. Ailelerin de katılım gösterdiği etkinlikte, çocukların neşesi ve enerjisi parkı şenlik alanına dönüştürdü. Bu etkinlik vesilesiyle, çocukların sosyal ve kültürel gelişimlerinin desteklenmesi gerektiğine bir kez daha dikkat çekilmiş; eşit ve özgür bir gelecek için her çocuğun mutlu bir çocukluk geçirmesinin önemi vurgulanmıştır.

MAYIS-HAZİRAN AYLARINDA YAZILI MEDYADA YER ALAN ÇOCUK HABERLERİ

Aşağıda yer alan haber özetlerinde çocukların oyun ve yaşam alanlarında güvenliğin yetersiz olduğunu, kamusal alanlarda alınması gereken koruyucu tedbirlerin eksikliğini, riskli çevre koşullarının sonu, sağlık kontrollerinin düzenli yapılamadığını, Milli eğitim Bakanlığı eliyle çocukların pedagojik eğitimi olmayan, bilimi reddeden cemaat üyelerinin ellerine teslim edildiğini, sözde adalet sisteminin çocuk istismarıyla mücadele edebilmek için önemli olan sorumluluklarını yerine getirmeyip istismarcıları cezalandırmadığını, çocuk ve gençler arasında şiddetin yaygınlaştığını, çatışma çözüm yollarını öğrenemediklerini ve ruhsal ve sosyal ihtiyaçların erken fark edilemediğini görüyoruz.

26.05.2025 / cumhuriyet.com.tr

Amasya'nın Suluova ilçesinde 11 yaşındaki bir çocuğun sulama kanalına düştüğü ihbarı üzerine arama kurtarma çalışmaları başlatıldı. Sulama kanalına düşen H.U. adlı çocuk, yapılan tüm arama kurtarma çalışmalarına rağmen hayatını kaybetti.

26.05.2025 / cumhuriyet.com.tr

Maltepe'de iki gündür kayıp olarak aranan genç, Başbüyük Ormanı'nda ölü olarak bulundu. Evinden çıkan 17 yaşındaki Mustafa Altundere bir daha evine geri dönmeyince ailesi kayıp başvurusunda bulundu. İki gündür kendisinden haber alınamayan genç için arama çalışmaları başlatıldı. Altundere'nin ölüm nedeni henüz bilinmezken, kesin ölüm sebebinin belirlenmesi için cenazesi otopsi yapılmak üzere Adli Tıp Kurumu morguna kaldırıldı.

27.05.2025 / cumhuriyet.com.tr

Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Atabağı beldesinde evinde fenalaşan Muhammed Yusuf Celbek (6), ailesi tarafından hastaneye kaldırıldı. Yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak hayatını kaybeden çocuğun kalp krizi geçirdiği belirlendi.

05.06.2025 / diken.com.tr

Yaz kampı ilkokul, ortaokul, lise kademelerinde yapılıyor. TÜGVA adına görevli olduğunu söyleyen kişiler ders saatleri içerisinde sınıflara girip TÜGVA broşürlerini çocuklara dağıtıyor. TÜGVA'nın sosyal medya sayfalarında broşür dağıtımları çocukların görüntüleri ile birlikte paylaşıyor. Çocukların görüntülerinin paylaşılması, başlı başına bir istismar biçimi ve suç işleniyor. Eğitimci niteliği taşımayan, kamu çalışanı olmayan kişiler istedikleri gibi devlet okullarına, çocukların sınıflarına girebiliyor. Kamp programında Kuran dersleri, siyer dersleri, ahlak eğitimi gibi isimlerle birlikte sportif etkinlikler adıyla lise yaz kampında havalı tüfek, balta atışı gibi çalışmaların yapılacağı açıklanıyor. 14-15 yaşındaki çocuklara 'doğru nişan ve atış taktikleri' öğreteceklerini söylüyorlar.

11.06.2025 / birgün.net

İshak Yıldırım, Eskişehir Beylikova İlçe Müftüsü olduğu dönemde bir imam hatip ortaokulunda din derslerine girmesi için görevlendirildi. Bu okulda, 12 yaşındaki 7'nci sınıf öğrencisi kız çocuğuna mesajlar attığı ortaya çıktı ve "çocuğa karşı cinsel taciz"le suçlandı. Diyanet, 12 yaşındaki kız çocuğunu istismar ettiği gerekçesiyle tutuklanan ve 69 günde serbest bırakılan Müftü İshak Yıldırım'ı vaiz olarak görevlendirdi. Skandal kararda Ali Erbaş'ın da imzası yer alıyor.

16.06.2025 / birgün.net

İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde sanayi sitesinin önünde bisikletiyle

beklerken sırtından bıçaklanan B.B. (16) isimli çocuk, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti. Daha öne yaşanan bir husumetten dolayı B.B'yi bıçaklayan saldırgan F.C. ise gözaltına alındı.

Çocukların yaşam hakkı, eğitime, sağlığa, güvenliğe ve şefkate erişimi en temel insani ve toplumsal haklardandır. Ancak bugün Türkiye’de bu hakların sistematik biçimde ihlal edildiği, çocukların ya yoksulluk içinde ya da devletin koruması altında dahi güvende olmadığı açıktır. Bu tabloya yalnızca tepki göstermekle yetinmeyip değişimin sorumluluğunu hep birlikte üstlenmemiz gerekli. Çocukları yalnızca “geleceğimiz” diye tanımlamak yeterli değildir. Bugün yaşadıkları koşulları iyileştirmek için dayanışma, takip, mücadele ve hesap sorma sorumluluğu hepimize aittir.

Tüm kurumların dini yapılar ve piyasacı yaklaşımlardan arındırılması şarttır. Sosyal hizmetlerin kamusal, yaygın, şeffaf ve nitelikli hale getirilmelidir. Koruma altındaki çocukların yaşam koşullarının bağımsız mekanizmalarla düzenli olarak denetlenmesi, çocuklara yönelik her türlü ihmalin ve istismarın açıkça cezalandırılması gerekir. Yerel yönetimler çocuk güvenliğine yönelik altyapı önlemleri almalıdır.

Kaybolan çocuklar/gençlerle ilgili erken müdahale mekanizmalarının ve toplumsal farkındalığın geliştirilmesi, küçük çocuklar ve özellikle özel gereksinimli çocuk ve bireylerin kaybolduğu durumlarda güvenlik ve diğer kamu görevlilerinin doğru iletişim kurabilmeleri konusunda bilgilendirilmesi gerekliliği ortadadır. Afetler, göç ve yoksulluk gibi durumlarda çocuklar için özel destek mekanizmaları geliştirilmeli, hiçbir çocuk bu süreçlerde yalnız bırakılmamalıdır. Ayrıca çocukların ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarının erken fark edilmesi için okul, aile ve kamu iş birliği büyük önem taşımaktadır. Çocukların sağlık sistemine erişim hakkı, acil durumlara hazırlıklı olma ve sağlık okuryazarlığı gibi konular açısından değerlendirilmelidir.

TÜRKİYE’DE ÇOCUK VE ERGENLERDE MADDE BAĞIMLILIĞI ÖNLEME - TEDAVİ VE POLİTİKALAR

Çocuk ve Ergen Psikiyatri Uzmanı Mihriban Keleş

Bağımlılık; kişinin alkol, uyuşturucu madde üzerindeki kontrolünü kaybetmesiyle, o maddeye aşermesi ve maddeyi bulamadığında fiziksel ve ruhsal kişiyi zorlayıcı etkilerin ortaya çıkmasıyla karakterize bir hastalıktır. Alkol ve maddenin beyin üzerinde kalıcı zarar veren etkisi nedeni ile madde bağımlılığı bir hastalık olarak kabul edilmektedir. “Bağımlılık” terimi damgalayıcı olduğu için DSM-5 tarafından “madde kullanım bozukluğu” olarak isimlendirilmesi önerilmiştir.

Türkiye’de madde kullanım bozukluğu olanların %11.3’ünü 14-19 yaş arası ergenler oluşturmaktadır. Çocuk ve ergenlerin beyin gelişimi devam ettiği ve henüz olgunlaşma tamamlanmadığı için madde kullanımına başlamaya karşı dirençleri daha düşüktür ve maddenin zararlı etkilerine karşı daha hassastırlar. Çocuk ve ergenlerin madde kullanımının önlenmesine yönelik müdahalelerin yetişkinlikte de bağımlılıktan koruyucu olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü ve gelişmiş ülkelerin çoğu tarafından “madde bağımlılığı” toplum ruh sağlığı açısından riskli görülmekte ve bağımlılığın önlenmesinde, tedavisinde ve rehabilitasyonunda kılavuzlar yayınlayıp politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu kılavuzlar; bağımlılığa iten risklerden çocukları uzak tutabilecek politika geliştirmeyi, riskli çocuk ve ergenlerin erken tespitini, bu yaş grubuna aile-okul- sağlık ve toplumsal desteği sağlamayı, bağımlılık oluştuysa hastanede tedavisi ve rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırmayı içeren multidisipliner yaklaşım isteyen bir süreci önermektedir.

Riskler & Koruyucu Faktörler Nelerdir?

1. Bireysel etkenler

Bireyin madde kullanımı geliştirme olasılığını artıran kişisel özelliklerdir.

Çocukluk: Çocukluk döneminde aile ve okulun en önemli sorumluluklarından biri çocukların öfke ve dürtü kontrolünü sağlamasına yardımcı olmaktır. Çocuğun bu beceriyi geliştirmesine yardımcı olunmadığında, çocukta öfke ve dürtü kontrol sorunu kalıcı hale gelir. Erken çocuklukta agresyon, özdenetim eksikliği, içe kapanıklık ileride madde kullanımına yatkınlığı artırdığı bilinmektedir.

Bu yaş grubunun bu sorunları kolayca atlatabilmesi için ailenin çocuğun bu zorlukları yenmesine yardım etmesi, sorunu görmezden gelmemesi, okul yönetiminin çocuğun ruhsal gelişimini önemseyen bir yaklaşıma sahip olması önemlidir. Kendisine bu desteği verebilecek okul ve aileye sahip olan çocukların madde bağımlılığı riski düşüktür. Çocuğun düşük akademik başarıya sahip olması da madde bağımlılığı için risk faktörüdür.

Ergenlik: Ergenlik dönemi gelindiğinde kimlik arayışı pik yapar. Bu dönem kimliğin çoğunlukla olduğu bir dönem olsa da çocuk bunu başaramazsa kimlik karmaşası yaşayıp dağılma ihtimali de var. Bu dağılma sırasında çocuğun kendini avutmak amacıyla en sık başvurduğu araç alkol ve madde kullanımı olmaktadır.

Bu dönem çevresindeki insanlarla özdeşim kurmaya başlar. Yani diğer insanları rol modeli olarak almaya başlar. Rol modeli olacak insanları aramaya başlar. Çevrenin de katkılarıyla cinsel, mesleki ve toplumsal kimliğini oluşturmaya başlar. Sıklıkla kendini diğer insanlarla karşılaştırır. Anne ve babadan bağımsızlaşmaya çalışır, aile ve toplumla bu süreçte çatışır. Burada ailenin tutumu, kimlik bunalımının şiddetini artırabilir ya da azaltabilir. Onun bireyselleşme çabalarını değersiz gören, küçümseyen, aşırı otoriter ya da her şeye izin veren ve kontrolsüz aileler bu süreci zorlaştırabilir. Kimlik bunalımı ağırlaşır “kimlik karmaşası” denilen ruhsal çalkantılı döneme girer. Ergen mesleki ve eğitim için karar veremez, yaşça büyüklerle arkadaş olma ve cinsel birliktelik eğiliminde olur ve madde kullanım bozukluğu geliştirebilir.

Samimi ilgisini gösteren ve kontrolü tamamen bırakmayan ailelerde ise ergenler daha özgüvenli ve sorumluluk sahibi olurlar.

2. Ailesel riskler

- Ebeveynin madde kullanması,
- Aile içi şiddet,
- İhmal ve ilgisizlik
- Uygunsuz disiplin (katı ya da gevşek)

Çocuğun bireysel ve gelişimsel olarak risklerini tespit etmek ailesel riskleri tespit etmekten daha kolaydır. “Kutsal aile” ne okul, ne terapistler ne de politikacılar tarafından değerlendirilmeye alınmaz. Halbuki çevremizdeki insanlara ait en çok duyduğumuz acı şeyler ailelerinden gelmiştir. Avrupa ülkeleri bu konuda daha hassas; ihmal ve aile şiddet konusunda daha net duruşlar gösterebilmektedirler. Türkiye’de de sosyal hizmetler çalışanlarının kısıtlı desteği bulunmaktadır. Aile içi şiddette görmezden gelme, şiddet uygulayan ebeveyne çocuğun denetimsiz teslim edilmesi, çocuğa koruma vermek için geç kalınması nadir karşılaşılan durumlar değildir. Çocuğun uygun olmayan ortamda ruhsal olgunlaşamaması ve üzerine travmalar; kimliğini oluşturmaya engel olmakta ve madde bağımlılığına geçişi kolaylaştırmaktadır.

Geç kalınmış ve travmatize edilmiş ergenlerin terapisi için devlet hastanelerinde ücretsiz terapi desteği sağlanamıyor. Sadece ilaç tedavisi desteği sağlanabiliyor. Ergenin ebeveynlerinden alamadığı sosyal desteği sosyal hizmetler ve okul karşılayamıyor.

Ailede sorun çıkartan ebeveyn (genellikle erkek) karşısında yasal-maddi ve manevi korunamayan diğer aile bireyleri boyun eğmek zorunda kalıyor. Cinsiyet eşitsizliğinin olduğu bir ailede çocuğun korunmasını beklemek naif bir yaklaşım olur.

3. Çevresel riskler

- Madde kullanan arkadaşlar
- Maddeye ulaşmanın kolay olması
- Yetersiz denetim
- Göç
- İşsizlik
- Yetersiz denetim

Tüm bunlar politika belirleyicileri tarafından öncelikle ele alınması gereken konular. Çocuk ve aile ne kadar donanımlı ve iyi yetişmiş olsa bile “işsizlik ve yoksulluk” gibi toplumsal felaketler karşısında çaresiz kalacaklardır. Toplumsal refahı önemsemeyen, önceliği kazanç olan devletler toplumsal değişim (göç gibi) ve değişen halk ihtiyaçlarını takip etmeyecek, kendi haline bırakacak ve sonunda oluşacak kaostan yine o bölge halkı sorumlu tutulacaktır. Kaotik bir ortamda beyin gelişimi yavaşlayacağı için olgunlaşma olmayacak, duyguları yatıştırmak ve boşluk hissini azaltmak için maddeye yönelim artacaktır.

Tedavi

Çocuk bir şekilde madde bağımlısı olduysa tedavi sürecinde neler yapılması gerekiyor?

Bağımlılıkta tedavi sadece maddeye yönelik yapıldığında tekrar madde kullanımı kaçınılmazdır. Ergen çocuğun ailesi, sosyal çevresi ve diğer psikiyatrik sorunları ele alınmalıdır.

Ergenlerin pek azı tedaviye ihtiyaç duyar. Ergenlerin tedavi edilmesi için aile onayı

gerekliliği vardır. Başvuruda ergeni bilgilendirmeden zorla yapılan laboratuvar tahlilleri uzun dönemde hasta-hekim güven ilişkisini bozacağı için önerilmez. Fakat tedavi konusunda araştırmalar zorunlu veya istemeyerek başlanmış tedavilerin de başarılı olabileceğini göstermektedir.

Ergeni ve aileyi tedaviden uzaklaştıran bir etken çocuğun damgalanma korkusudur. Bu kaygılar yasalarla giderilmeye çalışılmıştır:

Çocuk hakları, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ile güvence altına alınmıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu bu sözleşmeye göre:

- Çocuğun yüksek yararı her durumda öncelikli olmalıdır (Madde 3).
- Gizlilik ve mahremiyet hakkı korunmalıdır (Madde 16).
- Sağlık hizmetlerine erişim engellenmemelidir (Madde 24).
- Rehabilitasyon hakkı gözetilmelidir (Madde 39).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS): Türkiye'nin taraf olduğu ÇHS'nin 16. maddesi, çocukların özel yaşam ve mahremiyet hakkını güvence altına alır. Madde bağımlılığı tedavisinde de bu hak geçerlidir.

Hasta Hakları Yönetmeliği: Türkiye'de hasta bilgilerinin gizliliği, 20. madde ile korunur.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK): Sağlık verilerinin işlenmesinde hassasiyet gereklidir.

Fakat pratikte okul idareleri veya kolluk kuvvetleri, madde kullanımını tespit ettiklerinde gizlilik yerine disiplin/ceza süreçlerini başlatabiliyor. Örneğin, okuldan uzaklaştırma veya adli kayıt oluşturma sık karşılaşılan durumlardır. Özel ya da devlet hastanelerinde girilmesi zorunlu psikiyatrik ICD kodları nedeniyle e nabız sisteminde geçmiş bütün psikiyatrik tanıları görülebilmektedir. Kişisel olarak bu bilgiyi gizleme hakkı bulunmakta fakat işe giriş için sıklıkla istenen sağlık kurullarında "e-nabız"ı açma zorunluluğu nedeniyle bu bilgiler paylaşılmaktadır. Sadece madde bağımlısı olan çocuk ve ergenlerin değil; herhangi bir geçici psikiyatrik ve psikolojik sorun yaşamak damgalanmaya neden olmaktadır. Damgalandığını öğrenmiş çocuk ve ergenler řu an yetişkin olarak bu tanıları sildirmek için il sağlık müdürlüklerine başvurmaktadır. Gelen öfkeyle baş edemeyen il sağlık müdürlükleri toplu doktorlara atmakta meşgul. Sehven (yanlışlıkla) yazılmış tanı haricinde doktorun tanı silme yetkisi olmadığını bakanlıkta gayet iyi biliyor.

Tüm bu süreci kabullenmiş madde bağımlısı çocuk ve ergenlerin tedavisine gelecek olursak; dört evreden oluşur.

1. İLK YARDIM: 1. VE 2. GÜN.

- İntoksikasyon ya da akut yoksunluk
- İntihar, saldırganlık, kendine zarar verme
- Anksiyete, akut psikotik belirtilerle uğraşmak

2. DETOKSİFİKASYON

- 1-4 hafta sürebilir.
- Ruhsal destek

3. UZUN DÖNEM RUHSAL DESTEK

- 4-24 hafta
- Ruhsal bozuklukların tedavisi
- Aile desteği

4. REHABİLİTASYON

- 6 ay -2 yıl
- Aile terapileri
- Yaşam becerileri
- Meslek edinme kursları
- Davranış değişikliğine odaklanma

Acil ilk yardım ve detoksifikasyon sürecini ÇAMATEM'ler sınırlı sayıda olsa da karşılamaya çalışmaktadır. Madde bağımlılığının tekrarlamasını önleyen uzun dönem ruhsal destek ve rehabilitasyon için aynı şeyi söylemek güç. Yataklı servislerin sınırlı sayıda olması, yetişmiş terapistin ulaşmanın güçlüğü, sosyal hizmetlerin yetersiz olması ergenin-ailenin ve tedavi ekibinin işini zorlaştırmaktadır. Çocuğun hiç düzenleme yapılmamış aynı aile ve çevreye dönmesi ile kısır döngü oluşmaktadır. Topluma kazandırılmayan yetişkinler olarak bulundukları çevrede madde bağımlılığın devam etmesine istemeseler de katkıda bulunmuş oluyorlar böylece.

Bireysel çabalar sınırlı faydası olsa da hastanelerde uyuşturucu kullanımı nedeniyle başvuran çocuklar, öncelikle bir "sağlık sorunu" olarak ele alınmalı, damgalanmamalı ve ayrımcılığa maruz bırakılmamalıdır.

Kaynakça:

National Institute on Drug Abuse Preventing Drug Use among children and adolescents. Second edition 2003.

Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Tedavi ve İzlem Klinik Protokolü, Araştırma, Geliştirme ve Sağlık Teknolojisi Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Ankara 2022.

International Standards for The Treatment of Drug Use Disorders, WHO, UNODC, 2020.

Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012.

DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı, Prof. Dr. Ertuğrul Köroğlu, 2023.

MESEM: BİR FIRSAT MI, ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE RESMİYET Mİ?

PDR Damla

13 yıldır devlet okullarında psikolojik danışman olarak görev yapıyorum. Öğrencilerle birebir çalışmanın getirdiği sorumluluk, zamanla bana sadece akademik başarıyı ya da psikolojik iyilik hâlini değil, sistemin genel işleyişini de sorgulayan bir bakış açısı kazandırdı. Bu gözlemlerimin en çarpıcı olanlarından biri ise son üç yıldır görev yaptığım meslek lisesinde karşılaştığım MESEM (Mesleki Eğitim Merkezi) uygulaması.

MESEM ilk tanıtıldığında kulağa oldukça mantıklı gelmişti. Her çocuk akademik olarak başarılı olmak zorunda değil; bazı öğrenciler için bir an önce meslek edinmek, kendi ayakları üzerinde durmak daha uygun bir yol olabilir. Haftanın bir günü okulda eğitim alacak, kalan günlerde iş yerinde deneyim kazanacak, sigortası yatacak, devletin gözetiminde olacak... Anlatılan tablo, birçok çocuğun geleceği için umut verici görünüyordu. O dönem sınavla öğrenci alan bir lisede çalıştığım için uygulamayı yalnızca teorik boyutuyla tanıyordum.

Ancak gerçek yüzünü meslek lisesine geçince görmeye başladım. Okulumuzda MESEM kapsamında farklı alanlara yerleştirilmiş pek çok öğrenci var. Uygulamayı yakından izleme fırsatım oldu. Ve artık şunu açıkça

söyleyebiliyorum: Bu sistem, bazı yönleriyle devlet eliyle çocuk işçiliğine kapı aralıyor.

Kağıt üzerinde her şey yasal ve düzenli görünüyor. Ancak pratiğe baktığınızda durum bambaşka. İşverenler MESEM’i ucuz iş gücü kaynağı olarak görüyor. Çocuklar, sabah çok erken saatlerde işyerine gidiyor, akşam geç saatlerde dönüyor. 10 hatta 12 saat süren mesailer, çocukların hem fiziksel hem de psikolojik sağlığını tehdit ediyor. Yorulduklarında ya da ayrılmak istediklerinde “başka yer bulamazsın, sene kaybedersin” baskısıyla karşılaşıyorlar. Zira sistem, staj yerini öğrencinin bulmasını şart koşuyor. Bu da çocuklar üzerinde büyük bir stres ve çaresizlik yaratıyor.

Birçok çocuk, servisle değil, kendi imkânlarıyla ulaşım sağlamak zorunda kalıyor. Güvenli olmayan saatlerde sokakta olmak, özellikle ihmal edilmiş ya da dezavantajlı ailelerden gelen öğrenciler için ciddi bir risk oluşturuyor. İşyerinde ne çocuk olarak görülüyorlar ne öğrenci; doğrudan yetişkin gibi çalıştırılıyorlar. Performans baskısı, azarlanma, mobbing, hatta daha da kötüsü: taciz.

Evet, ne yazık ki özellikle kız öğrencilerin maruz kaldığı sözel ve fiziksel taciz vakalarıyla da karşılaşıyoruz. Bu durumlar ortaya çıktığında gerekli tüm mercilere bildiriyoruz. Ancak çocuklar çoğu zaman korktukları için ya da yaşadıklarını “olağan” sandıkları için susmayı tercih ediyor. Bu suskunluk bizi daha da fazla endişelendiriyor.

Bir diğer acı gerçek: MESEM öğrencilerinin büyük kısmı sigaraya başlamış oluyor. İş yerinde ya da evde bu davranışın normalleşmesi, gençlerin benliğinde sağlıksız bir kabullenmeye neden oluyor. Usta-çırak ilişkisi umuduyla başlayan süreç, çoğu zaman sadece getir-götür işleriyle sınırlı kalıyor. Yıllarını bu sistemde geçiren öğrenciler, mezun olduklarında ellerinde bir belge olsa da mesleklerinde yetkin bireyler hâline gelmiyor.

MESEM’i tamamen karşı olduğum bir sistem olarak görmüyorum. Özellikle örgün eğitimde tutunamayan, iki yıl üst üste sınıfta kalan öğrenciler için hayatla yeniden bağ kurma fırsatı olabilir. Ancak 14 yaşında bir çocuğun iş dünyasına bu kadar sert biçimde sokulması, onları korumakla yükümlü biz yetişkinlerin sorgulaması gereken bir durumdur.

Bu sistem, daha sıkı ve şeffaf bir denetimle, daha iyi yapılandırılmış çalışma saatleri ve güvenli çalışma ortamlarıyla çocukların lehine çevrilebilir. Aksi halde fırsat eşitliği yaratmak bir yana, zaten eşitsizlikle mücadele eden çocukların yükünü daha da artıracaktır. Çocuklar, emeklerinin karşılığını alacakları sağlıklı bir düzeni hak ediyorlar; yoksa zengin daha da zenginleşirken, yoksul çocuklar hayatın yükünü daha küçük yaşta omuzlamaya devam edecek.

ŞİDDET DÖNGÜSÜ

Tanyel Süzer

Şiddet, sadece bir eylem değil; bir ortam, bir alışkanlık, bir hafıza ve ne yazık ki bazen bir miras. Sanırım en sarsıcı olanı da şiddetin bir çocuğun dünyasında yer etmesi. Aile içinde şiddete maruz kalan bir çocuk, yalnızca canının acıdığı bir anı yaşamaz. Şiddet “değersizlik” duygusunu besler. Bu, kolay kolay silinmeyen, insanın kendisine ve başkalarına bakışını şekillendiren derin bir yaradır. Bir çocuğun en temel güven kaynakları olan ebeveynlerinden gelen şiddet, sevgiyle acıyı eşleştirmesine neden olur ve yetişkin yaşamında da (destek almadığı takdirde) belki fiziken, belki ruhen ya da her iki şekilde, sevildiğini düşünürken şiddet görme ihtimalini arttırır.

Şiddet gördüğü evde tokada, bağırışa, aşağılanmaya alışan çocuk zamanla acıyı normalleştirir. Yetişkinler şiddeti artırır, çocuk hissettiği olumsuz duygu-

lara karşı duyarsızlaşır. Şiddet iletişim aracına dönüşür. Şiddet gören çocuk için acı, korku sevgi kadar tanıdık duygulara dönüşür.

Süreç, çocukların şiddeti içselleştirmesiyle ve öfkeyi başkalarına yöneltmesiyle devam eder. Kendisini değersiz hisseden birinin, başkalarına değer vermesi pek mümkün değildir. Empati yetisi, sevgi kapasitesi bastırılmış bir çocuk; arkadaşına, kardeşine, sokaktaki hayvana acımaz olur. Şiddet, çocuğun iletişim dili haline geldiğinde toplumun tepkisi çarpıcı bir şekilde değişir: Artık o çocuk da “suçlu”dur. Onun çocukluğu, yaşadıkları, maruz kaldıkları unutulur. Ne yazık ki toplum, şiddet mağduru olan çocuğu kolayca şiddet faili olarak etiketler.

Pek çok insan televizyonda, haberlerde, sosyal medyada gördüğü öfkeli çocuklara öfkeleniyor. Peki o çocukların büyüdüğü evleri, yaşadıkları mahalleleri, maruz kaldıkları ilgisizliği ve şiddeti görebiliyor muyuz? Çocukların şiddet uyguladığı durumlarda, onlar hâlâ çocuk olmalarına rağmen, yetişkin gibi cezalandırılmaları bekleniyor.

Şiddet sadece bireysel bir sorun değil, toplumun geneline sirayet etmiş yapısal bir sorundur. Aile içinde başlayan bu kısır döngü, okullara, sokaklara, ekranlara ve tekrar evlere geri dönüyor. Medyada sürekli şiddet içeriklerine maruz kalan çocuk, şiddeti hem izliyor hem içselleştiriyor. Bir yandan evinde tokat yiyip “terbiyeli çocuk” olması istenirken, diğer yandan izlediği dizide yumruk atan kahraman alkışlanıyor. Bu çelişkinin içinde çocuk, neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilemiyor, öğrenemiyor. Ne yazık ki günümüzde çocuklar güçlü olanın kazandığını gözlemliyor ve öğreniyor. Sevginin değil, korkunun ilişkileri belirlediği bir dünyada büyüyor.

Oysa çocukları korumak, yalnızca onları şiddetten uzak tutmakla değil, aynı zamanda onların duygusal dünyasını, gelişimlerini, değer duygularını beslemekle mümkün. Şiddet döngüsünü kırmak, yalnızca faille değil, ortamla ve sistemle yüzleşmeyi gerektiriyor. Her çocuğa hak ettiği ilgiyi, anlayışı, sevgiyi ve güvenli ortamı sunmadan şiddeti durdurmak mümkün değil gibi.

Toplum olarak şiddeti yeniden üretmeye daha ne kadar devam edeceğiz?

SOKAK VE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR: ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE İLİŞKİN PERSPEKTİFLER

Çeviri Metin - Jónína Einarsdóttir

2021 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF raporu, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik ilerlemenin 2016'dan bu yana durakladığını göstermektedir. Asya, Pasifik, Latin Amerika ve Karayipler'de çocuk işçiliği oranı düşerken, Sahra Altı Afrika (SSA) bölgesinde 2012'den bu yana hem çalışan çocuk sayısında hem de oranında artış gözlemlenmiş, bu oran diğer bölgelerin üzerine çıkmıştır. Küresel ölçekte, çocuk işçiliğinin en büyük kısmını tarım sektörü oluşturmaktadır (%70) ve bu, özellikle daha küçük yaştaki çocuklar arasında yaygındır. SSA'da 5-17 yaş arası çocuklarda çocuk işçiliği oranı %24'tür ve bu yaklaşık 87 milyon çocuğu kapsamaktadır. Ayrıca, bu bölge, tarımda çalışan çocukların küresel oranının en yüksek olduğu yer olduğu gibi (%82), en küçük yaştaki işçilerin (5-11 yaş) de en yüksek orana sahip olduğu bölgedir.

Çocuk işçiliği ile çocuk çalışması arasındaki ayrım, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik küresel yaklaşımda temel bir noktadır. UNICEF ve ILO, çocuk çalışmasını aile ortamında, hafif ve yaşa uygun görevler olarak tanımlamakta; ev işleri, aile işletmelerinde yardım ve özellikle tarım işlerini bu kapsama dahil etmektedir. Bu tür çalışmalar, çocuğun gelişimine ve sosyalleşmesine katkıda bulunduğu, eğitime, sağlığa ve genel iyiliğe zarar vermediği sürece olumlu görülmektedir. Buna karşın çocuk işçiliği, çoğunlukla sömürüye dayalıdır ve çocuğun zihinsel, fiziksel, sosyal ya da ahlaki gelişimini olumsuz etkiler. Çocukları çocukluklarından mahrum bırakır ve eğitim ilerlemelerini engeller. Genellikle çok erken yaşta, tehlikeli koşullarda ya da uzun süreli çalışmayı kapsar. Çocuk çalışması genellikle karşılıksız iken, çocuk işçiliği ücretli olabilir. Bu ayrım, ILO'nun 138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi ve 182

No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği Sözleşmesi tarafından belirlenmiştir ve çocuk işçiliğinin her türünün ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların temelini oluşturur.

Çocukluk çalışmaları alanında önde gelen akademisyenler, çocuk işçiliğine ilişkin Afrika ve Asya'da üç baskın söylem tespit etmiştir. Bu bölgeler çocuk işçiliğinin yoğun olarak görüldüğü yerlerdir:

1. İş-siz (İşi olmayan) çocukluk söylemi, çocukluğun tamamen çalışmadan arındırılması gerektiğini, çocuklar için en uygun etkinliklerin eğitim ve oyun olduğunu savunur. Bu bakış açısı, tüm çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik uluslararası politikalarda etkili olmuştur.
2. Sosyo-kültürel söylem, çocukların çalışmasının, içinde bulunduğu kültürel bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, çocuk çalışmasını sosyalleşmenin ve yetişkinliğe geçişin bir parçası olarak görür.
3. Politik ekonomi söylemi, çocuk işçiliğini daha geniş ekonomik ve siyasi dönüşümler bağlamında ele alır; küreselleşmenin ve yapısal uyum programları gibi makroekonomik politikaların çocuk emeği üzerindeki etkilerini inceler.

Bu üç yaklaşım, farklı normatif değerler ve ideolojilere dayanır. İş-siz çocukluk söylemi, çocukların çalışmasını ya zararlı çocuk işçiliği ya da kabul edilebilir çocuk çalışması olarak sınıflandırmaya meyillidir. Buna karşılık, sosyo-kültürel ve politik ekonomi yaklaşımları, çocuk çalışmasını bir süreklilik (devamlılık) içinde değerlendirir. Bu iki yaklaşım, çalışmanın bağlamına, niteliğine ve çocuk üzerindeki etkilerine vurgu yapar; Batı merkezli idealize edilmiş çocukluk kavramlarının önceden belirlenmiş sınıflandırmalarına karşı çıkar.

Buna ek olarak, çocukların yaşamlarının yerel bağlamına odaklanan yeni bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır: Dekolonyal çocukluk araştırması. Bu yaklaşım, Afrika, Latin Amerika ve Güney Asya gibi bölgelerde, sömürgeci varsayımlar, ırksal ayrımcılık ve yetişkin merkezcilik gibi Kuzey merkezli ideolojilere karşı yerli, dekolonyal ve postkolonyal bakış açılarını içeren bir anlayışı savunur. Uluslararası kuruluşların, çocuk emeğini "önemsiz" olarak görerek ve ortadan kaldırılması gereken bir hedef haline getirerek "küresel çocukluk" kavramını koruma çabalarını eleştirir.

Çocukların sesini duyurma, katılımını sağlama ve refahını koruma, çocuk haklarının temel ilkelerindendir. Latin Amerika'da çalışan çocuk hareketleri (yaklaşımları) 1970'lerin sonlarında, Afrika ve Asya'da ise 1990'larda ortaya çıkmıştır. Bu hareketler, yukarıda belirtilen sosyo-kültürel ve politik ekonomi yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Hareketlerin pragmatik gündemi, kendi yaşam deneyimlerinden beslenir ve her yere uyan tek tip küresel politikalara karşıdır. Güvenli çalışma koşulları ve adil ücret gibi taleplerle birlikte, sömürüye karşı dururlar. Uygun yasal çerçevelerin, çocuk işçiliğini suç haline getirmek yerine çalışan çocukların haklarını koruması gerektiğini savunurlar. Ayrıca, çocukların

eğitimle çalışma arasında denge kurmasına imkân tanıyan bir eğitime, yaşam koşullarına uygun mesleki eğitime ve kaliteli sağlık hizmetlerine erişim talep ederler. Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde alınan kararlara katılım hakkı isterler. İşlerinin suç sayılması ve ürettikleri ürünlerin boykot edilmesi yerine, yoksulluk gibi temel nedenlere odaklanılmasını savunurlar. Tarım sektöründe çocuk işçiliğinin yaygınlığı göz önüne alındığında, kırsal bölgelerdeki çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesini talep ederler.

Yeni yayımlanan “Afrika Tarımında Çocukların Çalışması: Zararlı ve Zararsız Olanlar” başlıklı kitap, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik geleneksel yaklaşımlara meydan okuyor. Yazarlar, çocukların yaptığı işlerin çeşitliliğini, ekonomik gerçeklikleri ve kültürel bağlamı dikkate alarak ilişkisel ve bağlamsal bir anlayış benimsenmesi gerektiğini savunuyorlar. Sömürüye karşı koruma gerekliliğini kabul etmekle birlikte, çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya yönelik genel müdahalelerin zaman zaman istenmeyen sonuçlar doğurduğunu ileri sürerler. Mevcut küresel yaklaşım, çoğu zaman çocukların hayatta kalma ve eğitim masraflarını karşılama yönündeki maddi katkılarını göz ardı etmektedir. Örneğin, SSA’da çocuk işçiliği çoğu zaman okul giderlerini karşılamak için gereklidir; bu bölge, aynı zamanda okula gitmeyen çocuk sayısının en yüksek olduğu yerdir. Zarar kavramına özel önem verilerek, zarar ile fayda arasındaki çizginin değişken ve bağlama bağlı olduğu vurgulanır. Kitapta, çalışmanın SSA’da kırsal çocukluk için normatif bir parça olduğu ve yetişkin yaşamına dair hayati beceriler kazandırdığı belirtilir. Ancak, çocukların tarımda yaptığı zararlı işlerin kırsal yoksulluğun kaçınılmaz bir sonucu olmadığı da vurgulanır. Çalışan çocukların hareketleriyle uyumlu olarak, yazarlar zararlı işlerin azaltılmasına yönelik bağlama duyarlı yaklaşımlar, yerel çocuk koruma mekanizmaları, uygun eğitim ve kaliteli sağlık hizmetleri savunmaktadır.

SSA’da çocuk işçiliğinin yüksek oranı göz önüne alındığında, son on yıllarda bu işçiliği ortadan kaldırmaya yönelik küresel politikaların ve müdahalelerin başarısız olduğu açıktır. Elbette yaş ve yetenek, görevlerin dağılımında önemlidir; 6 yaşındaki bir çocuk ile 16 yaşındaki bir genç arasında büyük fark vardır. Ancak çalışan çocukların hayatta kalma stratejilerini suç haline getirmek ve yaşadıkları toplulukları “kaybedilmiş çocukluk” ya da “yerleşik kültürel gelenek ve tutumlar” gibi aşağılayıcı söylemlerle hedef almak başarısızlığa mahkûmdur. Sömürü ve zararlı koşullara karşı alternatif yaklaşımlar benimsemek, aynı zamanda çalışan çocukların refahını ve gelecekteki olanaklarını artırmak gereklidir. Bu yaklaşımlar, çocukların ait olduğu topluluklara ve çocukların haklarına – özellikle seslerini duyurma ve kendilerini etkileyen karar süreçlerine katılma haklarına – saygı temelinde şekillenmelidir.

Kaynak

Einarsdóttir, J. (2024). Street and working children: perspectives on child labour and child work. *BMJ Paediatrics Open*, 8(1), e002953.